

Hungarian Natural History Museum
Ungarisches Naturwissenschaftliches Museum
Musée Hongrois d'Histoire Naturelle
Magyar Természettudományi Múzeum
H-1088 Budapest, Baross u. 13.
Postal address: 1431 Budapest, Pf. 137
Phone: 36 1 113 0035, 113 0032
Fax: 36 1 113 8820

Budapest, 1992. november 30.

Dr.KÁRPÁTI László úr
igazgató

Fertő-tavi Nemzeti Park Igazgatósága

Sopron

Károlymagaslati út 14.

9400

Tisztelt Igazgató Úr !

Mellékelten küldöm a Magyar Természettudományi Múzeum Állattára által elkészített szigetközi anyagot. Az első részhez a halfauna értékeléséhez hasonlóan még számos lista tartozik, ezek azonban még félkész állapotban vannak, ez azonban a lényegét nem érinti.

A múzeumunk által külső intézményektől kért, ill. megrendelt anyagok (talajtani, erdészeti, mezőgazdasági és víz) csak részben készültek el. Ami ezek közül kész lett, azt az anyag megrendelőjének Tardy János államtitkárhelyettesnek, a rendkívüli helyzetre való tekintettel, közvetlenül küldtük el. Ezekből sajnos másolat-
tal sem rendelkezünk. Amint az anyagokat Tardy úrtól visszkapjuk, a teljes anyagot összeállítjuk.

Üdvözlettel

Mahunka Sándor
főigazgatóhelyettes

Melléklet:
jelentés

A Szigetköz kiemelkedő természeti értékei

A Szigetköz legnagyobb értékét egyedisége és összetettsége: a nagyszámú társulástípus kis területen való mozaikos előfordulása jelenti. Az ezt hordozó táj, a Duna által létrehozott és dinamikus változatosságában fennmaradt, egyedülálló geomorfológiai és hidrológiai képződmény kivételes természeti értékeket (növény- és állatvilágot) őrzött meg.

A fentiekből következően ennek a tájnak értékeit tehát csak élőhelytípusonként csoportosítva, az egyes élőhelyeket pedig alapvető tulajdonságaik közül a legfontosabakat kiválasztva lehet jellemezni. A főbb típusokat az áttekinthetőség kedvéért közigazgatási egységekhez kötöttük, és mint körzeteket a mellékelt térképen ábrázoltuk.

I. Öreg-Duna (Főág és ágrendszerei)

1. Dunakiliti
2. Dunasziget - Kisbodak
3. Lipót - Ásványráró
4. Nagybajcs - Vének

II. Mosoni-Duna

1. Rajka - Bezenye
2. Feketeerdő (Lóvári-erdő - Derék-erdő)
3. Mosonmagyaróvár - Máriakálnok - Kimle
4. Hédervár

I/I Dunakiliti

Túlnyomórészben idős állományokból álló, természetközeli erdőterületek, melyekre jellemző a termőhelyek és növénytársulások sokfélesége. Uralkodó társulása a keményfaliget, de nedvesebb részein és kisebb folyások mentén, fűz-nyár-ligeterdő, bokorfűzes is található, a pangóvízes mélyedésekben a Szigetközben rendkívül megritkult égeres láperdők és fűzlápok fragmentumai is tenyésznek. Gyakori a nedves mocsárrétek, kaszálók és a nádas mocsarak előfordulása is. A fenti termőhelyeken számos védett faj tenyészik, ezek közül az atlanti és mediterrán karakterű orchideaféléket (*Epipactis palustris*, *Orchis militaris*, *O. morio*, *O. ustulata*, *Listera ovata*, *Platanthera bifolia*) emeljük

ki, mint jelentős értékeket. További védett fajok a *Dryopteris carthusiana*, a *Scilla vindobonensis*, *Iris pseudacorus*, stb.

A terület állatvilága híven tükrözi és alátámasztja a növénytársulások által jellemzetteket. Különleges érdekessége a területnek a nedves mocsárrétek talajfaunájában megjelenő, Magyarországon másutt csak a Bátorligeti-láp környékén fellelhető fajok itteni előfordulása. A védett állatfajok közül, mint különösen értékeseket soroljuk fel a *Carabus coriaceus*, *Carabus ulrichi* és *Dorcus parallelepipedus*-t, de különleges értéket jelent a *Rhagium mordax*, a mocsarakban az *Umbra krameri*, *Misgurnus fossilis*, *Leucaspius delineatus* és a *Cobitis taenia*. A kisebb folyásokban a csíkfélék összes hazai faja és a *Gobio albipinnatus*, *Leuciscus leuciscus* és az *Umbra krameri* fordul elő, amelyek valamennyien védettek.

1/2 Dunasziget - Kisbodak

Tájképi szépségekben gazdag, hatalmas tisztásokkal megszakított keményfaligetek, melyeket az ágrenszer partjain a természeteshez közelálló bokorfüzesek és puhafaligetek díszítenek. A rétek elsősorban mocsárrétek és kaszálók, kisebb láprétfoltokkal és nagykiterjedésű mocsarakkal. A mentett oldal erdeiben és a csatlakozó kaszálókon eredeti fajokban gazdag sztyeprétek is előfordulnak (*Peucedanum arenarium*, *P. alsaticum*, *Tunica saxifraga*, *Scabiosa agrestis*, *Festuca rupicola*). A keményfaligetekben itt találjuk a hamvas éger leggazdagabb szigetközi előfordulását. A mocsarakban kiterjedt tündérfátyol- és tündérrózsa-állományok díszlenek, kisebb vízilófark- (*Hippuris*) állományokkal. A védett fajok közül megemlítendő az *Achillea ptarmica*, *Gentiana pneumonanthe*, *Scilla vindobonensis*, *Iris pseudacorus*, *Orchis coriophora*, *O. militaris*, *Nymphoides peltata* és a *Leucojum aestivum*.

Az ágrenszer limnofaunája kiemelkedően gazdag, innen is előkerült a faunánkra új *Eurytemora velox*, valamint az édesvizi medúza. A halak fajszáma hasonló típusú élőhelyekhez viszonyítva igen magas, a 78 hazai halfajból 58 előfordul itt. Ez a terület a helyi és vándorló fajok ívóterülete. A terület nagyfokú diverzitása miatt az ivadék fejlődése itt igen gyors.

A több tucatnyi védett rovarfaj mellett országos viszonylatban is kiemelkedő értékű fajok: *Nebria livida*, *Coniopteryx aspoECKI*, *Chrysopa nigricostata*, *Acasis viretata* (amely a hullámtéri égeresfoltok kivételes ritkasága). Az Európa nagy részéről már kipusztult mocsári teknősnek ez a legnyugatibb, még természetes előfordulása, nagy állománya él itt. Az ágrenszer nagy értéke, hogy az antropogén behatások itt a legcsekélyebbek, tehát a fészkelőközösségek is itt találhatóak az eredetinek leginkább megfelelő összetételben.

A patkányfejű pocok (*Microtus oeconomus*), jégkorszaki maradványfajunknak ez az egyik utolsó hazai lelőhelye.

I/3 Lipót - Ásványráró

Vízi biocönózisokban a leggazdagabb terület; hínártársulások (lebegőhínár, tündérfátyol-, tündérrózsa-, nagyhínár, túskehínár), a főág parti kövein vízmosta mohatársulások (*Fontinalis antipyretica*) az alacsony árterén mocsári társulások, főleg hatalmas kiterjedésű nádasok jellemzőek. A vízpartokon és szigeteken puhafaligetek, – festői, öreg botolófüzesek – természetközeli állományai, beljebb nemes nyárok és nemes füzek erdőségei tenyésznek. Tisztásaikon virággazdag mocsár- és kaszálórétek, ezek mélyedéseiben számos hínártársulást tartalmazó belső tavak találhatóak. A terület fontosabb védett fajai: *Dryopteris carthusiana*, *Clematis integrifolia*, *Nymphoides peltata*, *Iris pseudacorus*, értékes orchideák: az *Epipactis palustris* és *Dactylorhiza incarnata*.

A lipóti Holt-Duna gerinctelen limnofaunája kiemelkedően fajgazdag. Egyetlen gyűjtésből 23 rákfaj került elő. Csak példaképpen soroljuk fel a *Kurzia latissima*, *Alona quadrangularis*, *Disparalona rostrata*, *Eucyclops speratus*, *Thermocyclops dybowskii* fajokat. A Vörös Könyves *Umbra krameri* halfajnak itt él a legnagyobb populációja. Az ásványrárói ágrendszerben is előfordul az evezőlábú rákokhoz tartozó *Eurytemora velox*.

Ebben az egyetlen területegységben a Szigetközben honos összes halfaj (65) koncentráltan előfordul. Az ásványrárói főág speciális sodrásviszonyai miatt több ritka reophil (áramláskedvelő) fajnak nyújt életteret, pl. a ritka, endemikus magyar bucó (*Zingel zingel*). Kiemelkedő az egész hazai Duna-szakaszcsoportról bizonyítottan csak itt előforduló dunai galóca (*Hucho hucho*), amely dunai endemizmus, a világ legnagyobb lazacféléje, elterjedésének centruma Magyarországon. A botos köllönte (*Cottus gobio*) egyetlen bizonyított előfordulása hazánkban a szigetközi főág. A hullámtéri ágrendszer, időszakos vízszintváltozásaival az egész halfauna életciklusának alapja.

A rovarfauna szempontjából ebben a tájegységben kiemelkedően érdekes a nádasok, bokorfüzesek és mocsárrétek faunája. A védett futrinkafajok és pillangófélék mellett az alábbi különlegességek érdemelnek feltétlen említést: *Coniopteryx tjederi*, *Calamobius filum*, *Aromia moschata*, *Lamia textor*, *Perizoma sagittata* és a *Sedina buettneri*.

Ebben az ágrendszerben található a Szigetköz legnagyobb gémtelpe.

I/4 Nagybajcs - Vének (Bagaméri ágrendszer)

A főág alacsony árterén és a szigeteken bokorfüzesek és puhafaligetek tenyésznek.

Közöttük több az őserdő jellegű, többkorosztályú, liános (*Clematis*, *Humulus*), a magasabb térszíneken nyárasodott állomány (Medvei-híd és Nagybajcs között). Számos helyen hínár- és mocsárnövényzet díszlik, a parti köveken ritka mohák vízmosta társulásai. A mentett oldalon kiemelkedően értékesek a kékperjés láprét- és kaszálórét-foltok, fajaik (a bennszülött *Molinia hungarica*, *M. arundinacea*, *Gentiana pneumonanthe*, *Sanguisorba officinalis*, *Galium boreale*, *Iris sibirica*, *Allium angulosus*, a bennszülött *Carduus collinus* és a *Thelypteris palustris*) ritka és védett növények.

Erről a területről került elő a balkáni elterjedésű csíkféle (*Cobitis aurata balcanica*), a faj egyik legnyugatibb előfordulási pontja. A főág főkarakterfaja a paduc (*Chondrostoma nasus*), a terület köves mederrészein ívik.

A hód ezen a területen 1991-ben még bizonyítottan élt.

II/1 Rajka - Bezenye

Nagyobb részt, idős – magas kőris uralta – keményfaligetek, kisebb részt a kiemelkedő térszíneken gyöngyvirágos tölgyesek. A tisztásokon nedves rétekekkel, a mosoni ág mentén bokorfűzesek, sásos égerligetek állományaival. Itt már jelentkezik a Mosoni-Duna árterének gazdag és értékes flórája. Védett fajok sora lép fel, köztük kiemelkedő értékűek (ezt felkiáltójellel jelezzük): *Anemone sylvestris*, *Gentiana cruciata*!, *Lilium bulbiferum*!, *Iris variegata*, *Hemerocallis lilio-asphodelus*!, *Orchis militaris*, *O. purpurea*!, *Cephalanthera damasonium*, *C. rubra*, *Listera ovata*, *Neottia nidus-avis*, *Platanthera bifolia*, *Sesleria uliginosa*, stb.

A halak közül a Szigetközben kizárólag e területről került elő a két legritkább hazai keszegféle, a leánykancér és a gyöngyös kancér.

Ritka montán elemek a terület bogárfaunájában a *Nebria livida* és a *Bembidion modestum* futóbogarak. Vízszennyeződésre érzékeny ritkaság a *Perileptus areolatus*.

II/2 Feketeerdő (Lóvári-erdő – Derék-erdő)

A Mosoni-Duna árterének legszebb és legkiterjedtebb erdőkomplexe. A magas ártéren a keményfaliget uralkodik, benne a gyöngyvirágos tölgyes kisebb foltjai díszlenek. A halászi Derék-erdőben kiemelkedő érték az idős gyertyános-tölgyes, amelyben a posztglaciális bükk-kor relikturnaiként bükkös-kísérő fajok (*Galium odoratum*, *Viola sylvatica*, *Euphorbia amygdaloides*, *Carex pilosa*, stb.) és az ugyancsak montán *Carex alba* díszlenek. Vizes és feltöltődő morotvákban éger- és fűzlápok, csatlakozó nádasok, magassásos rétek, zsombékosok, nedves rétek, és mesophil kaszálók láthatók festői

komplexben. A helyenként a természeteshez közelálló állapotú biocönózisok létével magyarázható a terület igen nagyfokú flóra- és faunagazdagsága. Védett fajok sora (*Anemone sylvestris*, *Cephalanthera damasonium*, *C. longifolia*, *Epipactis atrorubens*, *E. helleborine*, *E. microphylla*, *Dactylorhiza maculata*!, *Gentiana cruciata*, *Iris variegata*, *Jurinea mollis*, *Listera ovata*, *Neottia nidus-avis*, *Orchis militaris*, *O. morio*, *O. purpurea*, *O. ustulata*, *Ophrys insectifera*!, *Platanthera bifolia*, *Pyrola rotundifolia*, *Scilla vindobonensis*, *Sesleria uliginosa*) tenyészik. Ez a terület a fő termőhelye a két, a Szigetközben fokozottan védett fajnak: a *Lilium bulbiferum* többszáz példányának és egy *Ophrys apifera* populációnak (Lóvári-erdő) is.

A terület rovarfaunája kiemelkedően gazdag. Koleopterológiaiilag az egyik legértékesebb szigetközi keményfaligetes terület. Országos jelentőségű értékei a *Nathrius brevipennis* (füzesek jellemző faja) és a sztyep-maradványfaj *Timarcha tenebricosa moravica*. A szémiakvatikus rovarfauna legfontosabb tagjai a *Somatochlora metallica* és az *Anax parthenope*; a keményfaligetek és bokorfüzesek ritka állatai a *Coniopteryx aspoeckii*, a *C. tjederi* és a *Nineta carinthiaca*. A tucatnál több védett lepke mellett számos egyéb országos jelentőségű faj is tenyészik itt, legfontosabbak a *Scopula umbelaria*, *Plemyria bicolorata*, *Eupithecia intricata*, *Chlorocystis chloerata* és a *Tetheella fluctuosa*.

Ugyancsak kiemelendő a talajfauna rendkívüli diverzitása és különlegessége, amelyet elsősorban az alpi és atlanto--mediterrán elemek itteni előfordulása bizonyít. A hazai páncélosatka-faunának több mint 50 %-a itt megtalálható, köztük 6 olyan faj, amelynek ez az egyetlen magyarországi élőhelye.

II/3 Mosonmagyaróvár - Máriakálnok - Kimle

Változatos térszínű és társulású erdőségek. A városi parkerdők a keményfaligetek és gyöngyvirágos tölgyesek természetközeli foltjait őrzik, az előzőekben (II/2) már említett bükkös aljnövényzettel. A Mosoni-Duna partjain puhafaligetek, bokorfüzesek, sásos, szedres, égerele egyes keményfaligetek kísérik, kapcsolódó mocsár- és magas sásos foltokkal. Fentebb, a homokháton itt is gyöngyvirágos tölgyes jellemző, nyíltabb részein kaszálórétekkel, sztyepesedő foltokkal. Számos védett faj (*Cephalanthera damasonium*, *C. longiflora*, *Dactylorhiza incarnata*, *Epipactis helleborine*, *E. palustris*, *Gentiana cruciata*, *Gymnadenia conopsea*, *Hemerocallis lilio-asphodelus*, *Iris variegata*, *Listera ovata*, *Orchis militaris*, *O. purpurea*, *O. ustulata*, *Pyrola rotundifolia*, *Scilla vindobonensis*) található itt is, továbbá egy fokozottan védett faj, az *Ophrys apifera* (Városkaros)!

A halffauna különleges érdekessége, hogy itt található az országban a tüskés pikó (*Gasterosteus aculeatus*) egyetlen stabil, ugyanakkor egyedgazdag populációja. A szemi-

akvatikus ízeltlábúak közül elsősorban a szitakötőfauna gazdagsága emelhető ki, amelyhez több védett faj is tartozik: *Sympetrum danae*, *S. pedemontanum* és az *Aeshna grandis*. A bogarak közül egyetlen hazai lelőhelye innen ismert a *Calosoma reticulatum* védett és Vörös Könyves bábrablófajnak. Az egész országban csak itt fordul elő a *Sermylassa halensis* levélbogár. További védett bogárfajok: *Rhamnusium bicolor*, *Megopis scabricornis*, *Acanthocinus aedilis*. A lepkefaunában itt a legmagasabb az égerlápokhoz és ezen belül az égerhez kötődő fajok aránya. A Szigetköz védett fajainak több mint háromnegyede itt megtalálható!

II/4 Hédervár

Kisméretű, de idős példányokban gazdag, természetközeli állományokból álló erdő, szép tisztásokkal, beerdősödött vizes morotvákcal, vízparti növényzettel. Elterjedt társulása a keményfaliget, gyöngyvirágos-tölgyes foltokkal. A Mosoni-Dunánál bokorfüzes puhafaliget, sásos égerliget tenyészik. A keményfaliget bükkös kísérelőkben (pl. *Arum orientale*, *Euphorbia amygdaloides*, *Galanthus nivalis*, *Hedera helix*, *Scilla vindobonensis*) gazdag. A gyöngyvirágos-tölgyesben erdei mesophytonok (*Polygonatum latifolium*, *P. multiflorum*, *Lithospermum purpureo-coeruleum*) jellemzőek. Védett fajok az *Epipactis helleborine*, a *Hemerocallis lilio-asphodelus*, *Platanthera bifolia* és a *Scilla vindobonensis*.

A Héderváron átfolyó Lipót-Hédervári csatornában, ellentétben a többi mentett oldali csatornával, igen nagy a vízi mikrofauna és a halak fajszáma. A védett vagy veszélyeztetett halfajok közül kiemelendő a dunai ingola (*Eudontomyzon mariae*), a *Noemacheilus barbatulus*, *Cobitis taenia*, *Misgurnus fossilis*, *Gobio gobio*, *Gobio albipinnatus*.

Az ízeltlábúak közül részben a szemiakvatikus fauna számos karakterfaja (pl. a Magyarországon kizárólag itt honos *Sialis nigripes*, továbbá több védett szitakötőfaj); a teresztris élőhelyek közül pedig főképpen az égeres láperdő rovarvilága és talajfaunája tekinthető kiemelkedő értéknek.

Az ökológiai vízigény problémái

I. Öreg-Duna

Sajnos ebben a kérdésben egyelőre nem áll elegendő információ a rendelkezésünkre. A különböző tervezetekben szereplő 350 - 1500 m³/s-ra vonatkozó vízhozam biztosítása az 1., 2. és 3. területen véleményünk szerint nem biztosítja a jelenlegi élővilág és a jelenlegi biocönózisok, a jelenlegi növénytársulások és ezzel együttesen az állatvilág vízigényét. Azt gondoljuk, hogy ez a vízmennyiség ugyancsak az említett közlések szerint maximáli-

san évi 1-2 alkalommal növekedne olyan mértékűre, hogy kilépjen a hullámtérre. Tehát nem oldja meg a mellékágrendszer vízellátását, vízcseréjét és biztos, hogy biológiai vízminőségromlás (algásodás, vízvirágzás) következik be. Feltételezhető az is, hogy a főmeder – alacsony vízállása miatt – a máshonnan szivárgó vizeket is magához gyűjtené, azaz víztelenítené a magasabb térszíneket, ami ezek vízigényes társulásainak biztos elpusztulásával járna. Ez a folyamat megnyitná az utat egy szárazságtűrő növényi min-tázat kialakulásához.

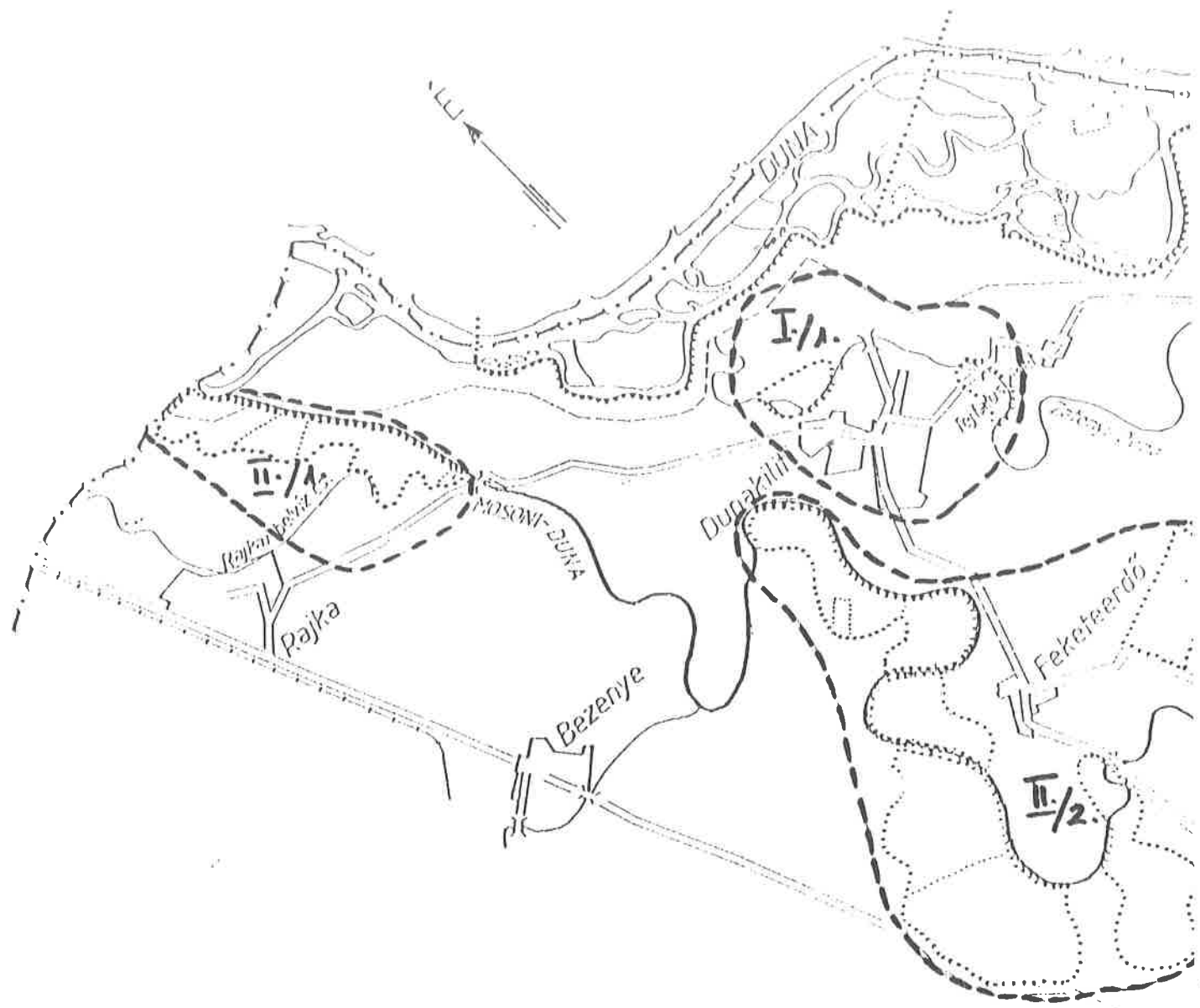
A I/4. terület esetében lehetségesnek tartjuk, hogy a vízellátást a fent tárgyalt vízhozamcsökkenés nem érintené.

II. Mosoni-Duna

A II/1., 2., 3. és 4. területeken a biológiai természeti értékek fenntartásához felté-
hetőleg elegendő lenne a tervezett $40 \text{ m}^3/\text{sec}$ vízhozam biztosítása, azonban a vízügyi
szervektől biztosítékokat kell szerezni, hogy ez a jövőben folyamatosan meg is történik.
Figyelembe véve azonban, hogy az Öreg-Duna alacsony vízhozama az egész Szigetköz
talajvízszintjét kedvezőtlenül befolyásolja, lehetséges, hogy a Mosoni-Duna árterének
vízellátásához ez a $40 \text{ m}^3/\text{s}$ sem lesz elegendő!

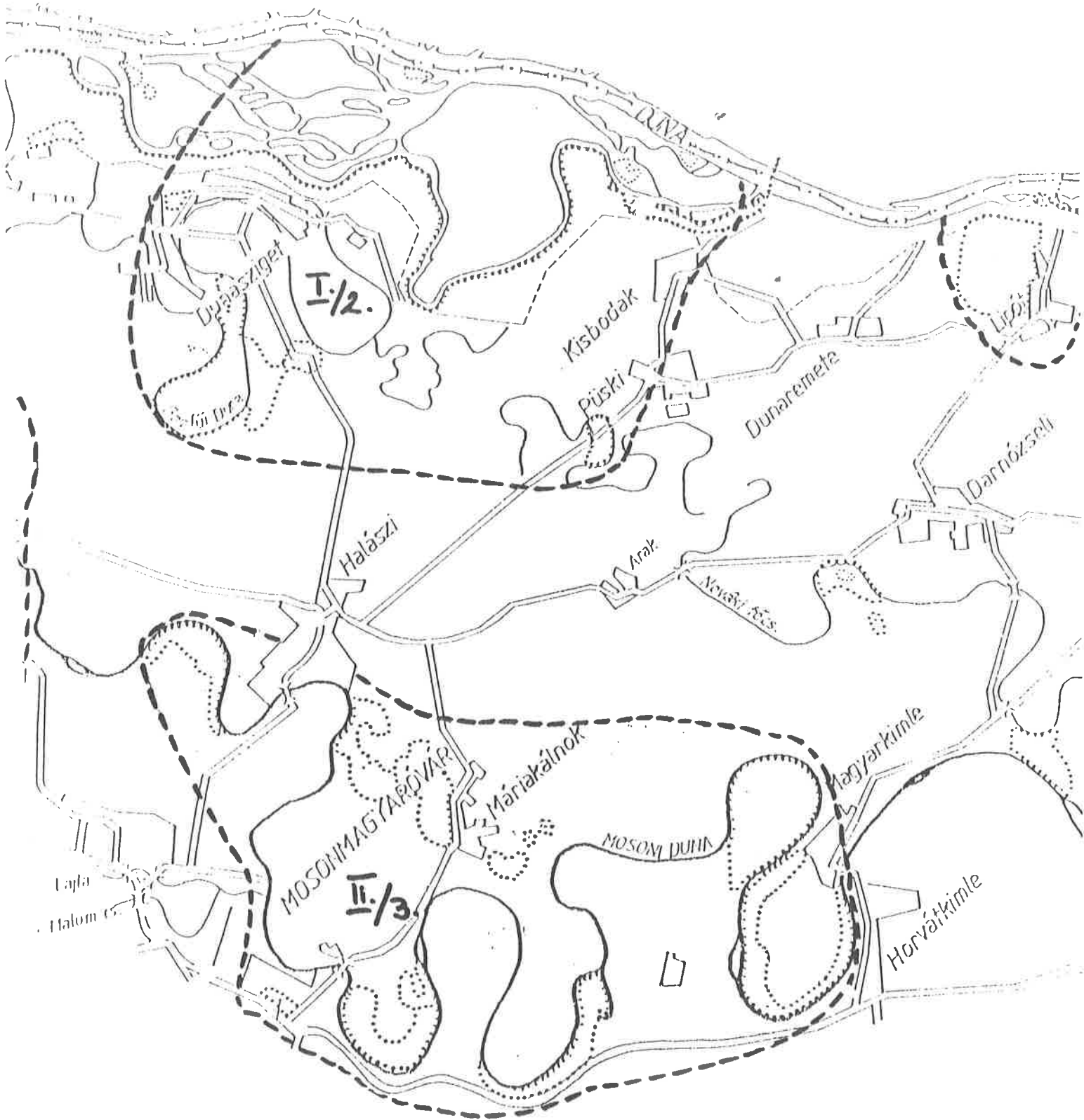
Megjegyezzük, hogy mivel az "elterelés" közvetlenül és legsúlyosabban a halfaunát
érintette, ezért ennek értékeiről és az elterelés utáni állapotáról külön összefoglalást
mellékelünk.

Térképmelléklet a "Szigetköz kiemelkedő természeti értékei" c. anyaghoz.

[- - - - az értékőrző területek vázlatos határa. Méretarány: kb. 1 : 75000]

I.1/2.

II.1/3.

Dunasziget

Kisbodák

Püski

Dunaremete

Darnózsely

Halászi

Arak

Nevény-écs

MOSONMAGYARÓVÁR

Mariakálnok

MOSONI DUNA

Magyaróvár

Horvátkimle

Lajta
Halom cs.

